

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Філіппських Марія Олександрівна

*старший викладач кафедри морського та господарського права
факультету морського права*

*Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Дудкіна Наталія Олександрівна

студентка факультету морського права

*Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Проблема законності та меж обмеження права і свободи людини в умовах особливих правових режимів через нестабільну міжнародну обстановку є однією з найбільш актуальних проблем. Актуальність теми також обґрунтована збройною агресією російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України.

Законодавство України передбачає можливість введення в Україні або окремі її місцевості трьох особливих правових режимів: надзвичайного стану, воєнного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації.

У спеціальних законах України, які регламентують умови, порядок введення та скасування таких режимів, вони визначаються як особливі правові режими. Підставою для їх введення є наявна небезпека, що загрожує національним інтересам та неможливість подолання цієї небезпеки іншими засобами, крім введення особливих правових режимів.

Завдання забезпечення прав і свобод громадян набуває надважливого значення в період дії особливих правових режимів – при виникненні різних ситуацій надзвичайного характеру, коли нормальне функціонування суспільства і держави внаслідок тих чи інших причин стає неможливим, зокрема і в умовах введення воєнного стану [1, с. 107].

Відповідно до українського законодавства – воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки

державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Сутність режиму воєнного стану полягає в забезпеченні безперешкодної та оперативної можливості відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпеченні національної безпеки, усуненні загрози державній незалежності України, її територіальній цілісності. , шляхом надання визначеним законодавством органам державної влади, військовому начальству, органам військового управління та місцевого самоврядування певних необхідних для цього повноважень. Тому окремі конституційні права і свободи людини і громадянина можуть бути тимчасово (на період дії воєнного стану) обмежені з метою захисту національної безпеки, незалежності України, а її територіальна цілісність в умовах воєнного стану переважає над деякими конституційними правами та свободи людини і громадянина.

Так, Конституція України припускає можливість обмеження прав людини, закріплюючи це положення у статті 64 Конституції України – в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Вказані норми Конституції України відповідають нормам Загальної декларації прав людини , якою передбачено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [4].

Положеннями частини 3 Указу 64/2022 (2022) визначено, що на період дії правового режиму воєнного стану конституційні права і свободи людини та громадянина, передбачені статтями 30 -34, 38, 39, 41 -44, 53 Конституції України, можуть бути обмежені, а саме: недоторканність житла; невтручання в особисте і сімейне життя, крім випадках, передбачених Конституцією України; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, крім обмежень, встановлених законом; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів. свої погляди і переконання; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраним до державних органів та органів місцевого самоврядування; право збиратися мирно, без зброї та проводити збори, мітинги, походи, демонстрації; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право на освіту [5] .

Обмежуватися можуть також права громадян на невтручання в особисте і сімейне життя, свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст.ст. 32, 33 Конституції України). Під час воєнного стану може бути запроваджена комендантська година – заборона перебування на вулицях в певний час доби без спеціальних дозволів, що й спостерігається нині. Також можуть встановлювати світломаскувальний режим. Крім того, особливий режим в'їзду і виїзду, пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів. Військове командування (або військові адміністрації) отримує право перевіряти у людей документи, оглядати їхні речі, автомобілі, службові приміщення і житло. Призовникам та військовозобов'язаним можуть заборонити змінювати місце проживання без відома військового командування [6, с. 47].

Крім того, Закон 389-VIII (2015) передбачає можливість запровадження трудової повинності для працездатних осіб, які не залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення та не закріплені за підприємствами, установам і організаціям на період воєнного стану для виконання робіт оборонного характеру. При цьому працівники, залучені до виконання суспільно корисних робіт, мають певні гарантії під час виконання таких робіт. Наприклад, за такими працівниками зберігається попереднє місце роботи (посада). Варто зазначити, що за працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада), визначаються права, у тому числі: можливість використання потужностей і трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміни режиму їх роботи [2].

При запровадженні обмежень необхідно звертати увагу на їх пропорційність цілям, заради яких вони запроваджуються. Конституція України визначає перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть під час воєнного стану. Відповідно до ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені наступні права і свободи, передбачені Основним законом: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом; право на громадянство та на зміну громадянства; право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність; право надсилати індивідуальні чи колективні письмові звернення та на обґрунтовану відповідь на них; право на житло; на рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї; рівність прав дітей незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; право на судовий захист прав і свобод людини і громадянина; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди; право знати свої права і обов'язки; гарантія, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії

в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; право на правову допомогу; право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; не можливість бути двічі притягненому до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; презумпція невинуватості; гарантія того, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Введення воєнного стану не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання. Будь-які спроби використати введення воєнного стану для захоплення влади тягнуть за собою відповідальність згідно із законом (ст. 22 Закону № 389-VIII) [2].

Забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану можливе за умови неухильного дотримання вимог законодавства. Не менш важливим у контексті забезпечення прав людини є налагодження комунікації та чіткої взаємодії між усіма органами державної влади та посадовими особами під час виконання ними своїх обов'язків. За умови виконання таких вимог запроваджений в Україні воєнний стан мінімально вплине на обмеження прав громадян України і фактично не зачепить їхні інтереси та повсякденне життя, а дасть змогу забезпечити національну безпеку, захистити людину, права, та свободи інших осіб від свавілля.

Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок про те, що права і свободи людини і громадянина мають залишатись пріоритетними для держави, навіть в умовах введення воєнного стану на всій території України, що є безпрецедентним явищем для нашої держави, і, безумовно, спричиняє труднощі у функціонуванні механізму захисту та охорони конституційних прав і свобод.

Література:

1. Булик І.Л., Балаклієць А.О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. (16 трав. 2019 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 712 с.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Конституція України: закон України від 28 червня 1996р. №254к/96.ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Загальна декларація прав людини: ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: [режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015)

5. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>

6. Доля Л.М. Обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина під час воєнного стану. Збірник тез круглого столу, присвяченого 70-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 14 груд. 2018 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2018. 190 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-78>

ПРОБЛЕМАТИКА СУЧАСНОЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА УКРАЇНИ

Хмеловський Борис Дмитрович

студент юридичного факультету

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

В умовах реформ і побудови сучасної правової держави в Україні все частіше постає проблема підвищення ефективності роботи виконавчої гілки державної влади, зокрема роботи такої важливої постаті, як Прем'єр-міністр України. З точки зору конституційного права, конституційно-правова відповідальність може бути важливим інструментом у досягненні цієї мети. О. О. Майданик зазначає, що виконавча влада, зокрема Прем'єр-міністр України, здійснює функції держави у специфічній формі. Зміст функцій виконавчої влади впливає із сутності і форми самої держави. сутність і форма держави обумовлюють зміст і характер повноважень виконавчої влади [6, с. 86]. Отже, відповідальність за виконання цих функцій має бути чітко окреслена. Але, на жаль, конституційно-правова відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності не визнана на законодавчому рівні, хоча заперечити її існування достатньо складно.

Саме тому, визначення особливостей конституційно-правової відповідальності Прем'єр-міністра України є достатньо важливим, але малодослідженим питанням.

Отже, конституційна відповідальність Прем'єр-міністра України як очільника органу здійснення виконавчої влади зумовлена його статусом і повноваженнями, насамперед, повноваженням керувати роботою Кабінету Міністрів України, спрямовувати діяльність Кабінету Міністрів України на